

Редько В. Г.,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ І ФУНКЦІЇ НАВЧАЛЬНО-МОВЛЕННЄВИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Одним із засобів, який, за свідченням шкільної практики, сприяє досягненню цілей компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування є навчально-мовленнєві ситуації. Пріоритетність їх використання зумовлюється сутністю комунікативного підходу до навчання іноземних мов і, насамперед, його діяльнісним характером. Навчально-мовленнєві ситуації дозволяють моделювати акти спілкування під час формування іншомовних навичок і вмінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності. Вони сприяють усвідомленому формуванню мотивів мовленнєвої взаємодії, дозволяють урахувати особливості партнера/партнерів у спілкуванні (мовлення – як усне, так і письмове – завжди має певний адресат, тобто на когось спрямоване), ураховують умови, у яких здійснюється мовленнєва взаємодія, тощо [2]. Також, на наш погляд, навчально-мовленнєві ситуації можуть стати ефективним засобом формування ключових і предметних компетентностей у процесі навчання іноземних мов. Такий комплекс особливостей цих засобів свідчить про їх значні потенційні можливості, що можуть забезпечувати формування в учнів у навчальних умовах умінь і навичок виконувати не тільки певні мовленнєві дії, викликані комунікативною потребою та ситуацією спілкування, а й зумовлюють доцільно використовувати для цього відповідні мовні та мовленнєві засоби, здійснювати адекватні поведінкові дії, характерні носіям мови в реальних обставинах життєдіяльності.

За нашими спостереженнями за навчальним процесом, ситуаційне навчання може бути однією із технологій, яка здатна забезпечувати ефективність компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування [1]. Вона потребує дотримання певної системи. У ній ми виділяємо два етапи: 1) *підготовчий доситуаційний* та 2) *творчий ситуаційний*. Саме робота учнів у межах цих етапів (виконання відповідних вправ і завдань) дає їм змогу оволодівати механізмами ситуаційного спілкування.

На першому *підготовчому доситуаційному етапі* прогнозується оволодіння учнями

тематичним ресурсом, зокрема здійснюється діяльність з формування навичок оперування новим лексичним матеріалом, дібраним відповідно до тематики змісту певної компетентності.

Учням пропонується виконувати мовні вправи на підстановку, трансформацію, заповнення пропусків у реченнях, доповнення речень тощо. На цьому етапі доцільно також передбачати виконання умовно-мовленнєвих вправ, які сприяють переносу мовних навичок у мовленнєву діяльність. Зазвичай вони пред'являються у вигляді зразків тематичних мікровисловлень за певними стимулами: *Скажи, що ти також це знаєш/умієш.../можеш; (Не) Погодься з висловленням співрозмовника; Запереч; Перезапитай; Уточни; Вислови відмову; Обґрунтуй...; Переконай* тощо. Окремі навчальні дії учні можуть виконувати за зразками як орієнтовною основою діяльності. Їх доцільно презентувати в підручнику.

Другий *творчий ситуаційний етап* передбачає усвідомлення учнями змісту сформульованої навчально-мовленнєвої ситуації як творчого комунікативного завдання, виконання якого доцільно розпочинати з розуміння об'єкта, на який спрямовуються мовленнєві дії, місце і час, у межах якого суб'єкт здійснює комунікативну діяльність. Це саме найбільш значущі для ситуаційного навчання чинники впливу на його зміст і процес.

Наративи, продюковані учнями в монологічній або діалогічній формі, повинні відповідати певним критеріям. Найбільш значущими з них є такі:

- тематична відповідність;
- оптимальність змісту;
- послідовність викладу матеріалу;
- доступність;
- мовна правильність.

Основну мету створення мовленнєвих ситуацій у процесі компетентісно орієнтованого навчання іноземної мови можна вбачати в тому, щоб антиципіювати їх реальні аналоги, що можуть зустрітися в майбутній життєдіяльності учня, і змодельовати в навчальних умовах такі зразки, котрі були б здатні готувати учнів до реальної мовленнєвої взаємодії, забезпечуючи перенос навчальних мовленнєвих дій з умовно-мовленнєвих вправ у комунікативну практику. Однак варто наголосити, що можлива наближеність навчально-мовленнєвих ситуацій до реальних ще не означає їх тотожності. Ситуації, які використовуються у процесі навчання, сприяють створенню лише апроксимованої комунікації порівняно з реальними умовами спілкування. Утім, за основними параметрами вони мають бути адекватними моделі, у межах якої функціонують [3]. До цих параметрів можна віднести такі:

- відповідність змісту спілкування мовних і мовленнєвих засобів, які долучаються до процесу навчання в рамках ситуацій, зокрема комплексів вправ і завдань та ілюстративних матеріалів;

- діяльнісний характер та адекватність змісту ситуації мовленнєвій поведінці комунікантив, предметність процесу спілкування, в якому чітко окреслено тему, проблему, учасників, події, місце тощо;

- чітке визначення й обґрунтованість змісту і процесу моделювання, що спонукає до мовленнєвої взаємодії співрозмовників у межах формування певної компетентності в кожному класі.

Незважаючи на те, що навчально-мовленнєві ситуації зазвичай використовуються в навчальних умовах і в навчальних цілях, вони ґрунтуються на певних стереотипах соціальної поведінки, а тому певною мірою їх можна одночасно розглядати як своєрідні моделі стандартних, типових ситуацій, оскільки вони визначаються соціально-комунікативною позицією комуніканта. У зв'язку з цим для формулювання змісту навчально-мовленнєвих ситуацій доцільно брати до уваги соціально-комунікативну роль випускника навчального закладу з прогнозуванням його можливих контактів із носіями мови в різноманітних сферах спілкування. А відтак і об'єктами контролю мають бути саме такі ситуації.

Ключові слова: навчально-мовленнєві ситуації, іноземна мова, компетентнісно орієнтоване навчання.

Література:

1. Дидактичні та методичні засади компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : навч.-метод. посіб. / за наук. ред. В. Г. Редька ; відп. за вип. Т. К. Полонська. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 288 с.
2. Мильруд Р. П. Речевая ситуация как методический прием обучения. *Иностранные языки в школе*. 1982. № 1. С. 38–40.
3. Ellis R. Second language acquisition research and language-teaching materials. *English language teaching materials: Theory and practice*. Ed. N. Harwood. New York : Cambridge University Press, 2010. Pp. 33–57.